

BİR GRUP ÖĞRENCİNİN SİGARA İÇME DAVRANIŞLARI VE SİGARANIN SAĞLIĞA ETKİLERİ İLE İLGİLİ BİLGİLERİ

Smoking Behavior of A Group of Students and Their Knowledge Regarding The Health Effects of Smoking

K. Hakan Altıntaş¹, M. Oğuz Adıgüzel², Ali Murat Koç³, Bahtiyar Aralov³, Eda Yiğit³, Elif Orhan³

ÖZET

Amaç: Bir özel eğitim kurumu ilköğretim 6, 7, 8 ve lise 1, 2, 3. sınıf öğrencilerinin sigara içme sıklığını, sigara içme sıklığını etkileyen faktörleri, sigaranın sağlık üzerindeki etkileri hakkındaki bazı bilgilerini değerlendirmektir.

Yöntem: Araştırma, Ankara Keçiören ilçesinde, 277 öğrencinin katılımı ile 03/10/2007'de yapılmış kesitsel tipte bir araştırmadır. Veriler, gözlem altında uygulanan 30 soruluk anket ile toplanmıştır. İstatistiksel ilişkiler ki-kare testi ile araştırılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların yaş ortalaması 14.4 ± 1.8 (Alt-üst sınır = 11-18) ve %54.5'i erkektir. Herhangi bir zamanda sigara içme sıklığı toplamda %14.6'dır. Herhangi bir dönemde sigara içme sıklığı ile ilişkili faktörler; yaş, ilköğretim/lise kısmında okumak, öğrencinin okul başarısı, herhangi biri için sigara satın alma durumudur. Öğrencilerin %49.8'inin ailelerinde halen sigara içilmektedir. Sigaranın neden olduğu hastalıklar arasında en çok bilinen %94.1 ile akciğer kanseridir. Öğrencinin sigara konusunda bilgi aldığı en önemli kaynak %38.5 ile televizyondur. Öğrencilerin herhangi bir yerde sigara dumanına maruz kalma durumu %64.5'dir. Öğrencilerin %67.3'ü daha önce herhangi bir kişi için sigara satın almıştır.

Sonuç: Herhangi bir dönemde sigara içme sıklığı toplamda %14.6'dır. Herhangi bir dönemde sigara içme sıklığı ile ilişkili faktörler; yaş, ilköğretim/lise kısmında okuma, öğrencinin okul başarısı, herhangi biri için sigara satın alma durumudur.

Anahtar kelimeler: Sigara, sigara içme sıklığı, öğrenci.

ABSTRACT

Objective: To determine and evaluate smoking prevalence, factors affecting smoking prevalence, knowledge regarding health effects of smoking among students at a private secondary and high school in Ankara.

Method: On October 3rd, 2007, this cross-sectional study was conducted with the participation of 277 students in Keçiören district of Ankara province. The data were collected with a 30-item questionnaire. Chi-square test was used to test the statistical differences.

Results: The mean age of participants was 14.4 ± 1.8 (min - max = 11 - 18) and 54.5% were male. The overall rate of ever smoking was 14.6%. The factors found to be associated with ever smoking were age, being a student at secondary or high school, school success of the student, and buying cigarettes for someone else. Of the students, 49.8% said that there was someone who smokes in their families. Among the diseases caused by smoking, the most known was cancer of lung (94.1%). For the students the most important source of knowledge regarding smoking was television (38.5%). The students' rate of exposure to passive smoking was 64.5%. Of the students, 67.3% bought cigarettes for someone else in the past.

Conclusion: The rate of ever smoking was 14.6%. The factors associated with ever smoking were age, being a student at secondary or high school, school success, and buying cigarettes for someone else.

Key words: Cigarette, smoking prevalence, student.

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

² Araş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

³ İntem Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi

GİRİŞ

Dünyada en önemli ölüm nedenlerinden biri olan sigara, günümüzde 1.5 milyara yaklaşan insan tarafından içilmektedir (1). Sigara içimi birçok ülkede kanserlerin ve erken ölümlerin önlenemeyen en önemli sebebidir ve her yıl dünya üzerinde 5 milyon kişinin beklenenden daha erken ölümüne yol açmaktadır (2). Her 8 saniyede bir, dünya üzerinde bir kişi sigara kullanımından dolayı ölmektedir. İçilen her sigara hayatı 5 dakika kısaltmaktadır (3).

Sigara; kalp hastalıkları, inme, kronik akciğer hastalıklarının baş sebebidir. Ayrıca sigara dumanının kanserojen olduğu yıllar önce kanıtlanmıştır (4). Akciğer, larinks, özafagus, dudak, mesane kanserlerine sebep olan sigara; serviks, pankreas ve böbrek kanserlerinin de gelişimine katkıda bulunmaktadır (3).

Akciğer kanseri ölümlerinin %80-90'ı, kronik akciğer hastalığı ölümlerinin %75-90'ı, koroner kalp hastalığı ölümlerinin %25-30'u sigarayla ilgilidir (5). Dünyada sigara içme hızının devam etmesi halinde 2020 yılında her yıl 10 milyon insan sigaraya bağlı nedenlerle yaşamını yitirecektir (1).

Sigaranın yol açtığı ciddi ekonomik kayıplar vardır. Sigara işgücü kaybına, daha çok sağlık harcamasına neden olur, verimliliği azaltır ve üretim kaybına yol açar. Ayrıca, sigara içilen binanın bakım harcamaları, havalandırma harcamaları, sigara içme sırasında zaman kaybı, yangınlar nedeniyle olan kayıplar da işyeri açısından ekonomik kayıplara neden olur (6).

Türkiye'de de sigara içme alışkanlığı önemli bir halk sağlığı sorunudur. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 2005 yılı verilerine göre Türkiye'deki erkeklerin %45.1'i, kadınların %14.6'sı sigara içmektedir. Erkeklerin sigara içme yüzdelerine göre Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında 11. sırada, kadınlarda ise 32. sıradadır (7).

Son yıllarda özellikle gelişmiş toplumlarda erişkin sigara içiciliğinde azalma görülmekle birlikte, adolesanlarda sigara kullanım sıklığında istenilen azalma görülmemekte, aksine birçok ülkede artış gözlenmektedir. Dünyada adolesanların sigara içme prevalansı %15-60 arasında olup, sigaranın %80'i gelişmekte olan ülkelerde tüketilmektedir (8, 9).

Sağlık Bakanlığı'nın 2003 yılında liseli öğrencilerle yaptığı küresel gençlik tütün araştırmasında öğrencilerin %9.1'nin halen aktif içici olduğu, %22.3'ünün en az bir kere sigara içmeyi denediği saptanmıştır (10). DSÖ'nün 2003 yılı verilerine göre ise Türkiye'de haftada en az bir paket sigara içen 15 yaşındaki erkeklerin prevalansı %12.9, kızların prevalansı ise %5.0 olarak belirtilmiştir (7). Türkiye'de 13-15 yaş arası çocukların %81.6'sı evde; %85.9'u ev dışında sigara dumanına maruz kalmaktadır (7). Erişkinlerin %80'inin sigara içmeye 18 yaşından önce başladığı, adolesan sigara içicilerinin %25'inde sigaraya başlama yaşının 10 yaşın altında olduğu bildirilmektedir (11). Dünya üzerinde her gün 80.000-100.000 çocuk sigaraya başlamaktadır (3).

Adolesan dönemi diğer yaş gruplarından farklı bir takım özellikleri nedeniyle sigara içme davranışının ve diğer bağımlılık davranışlarının temelini atıldığı bir dö-

nemdir. Adolesan yaş grubunun en önemli davranış özelliği, adolesanın kendisini birey olarak ifade etme isteği ile hareket ederken, davranış kalıplarını benimsemeye yatkın olmasıdır. Yasak olana yönelme eğilimi, arkadaş çevresinin ve dış uyaranların yönlendirmelerine karşı açık olması ve erişkin yaş grubuna göre daha sağlıklı olmaları nedeniyle sağlık problemlerinin etkilerini göz ardı etmeleri diğer davranış özellikleri arasında sayılabilir (12).

Sigarayla savaşta etkili olabilmek için, gençlerin sigaraya başlaması önlenmeli ya da bu yaşlarda sigarayı bırakmaları sağlanmalıdır. Bu açıdan sigaraya başlama yaşının, başlama nedenlerinin belirlenmesi, çocuk ve gençlerde sigara içme hızlarının saptanması, bu mücadeleye yön verecektir.

Bu gerekçelerle, Ankara Keçiören İlçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir özel eğitim kurumu ilköğretim 6, 7, 8. sınıf ve lise öğrencilerinin sigara içme sıklığını, sigara içme sıklığını etkileyen faktörleri, sigaranın sağlık etkileri hakkındaki bazı bilgilerini belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın evreni olan lise 1'de 36, lise 2'de 64, lise 3'te 59; ilköğretim kısmı 6. sınıfta 33, 7. sınıfta 39, 8. sınıfta 50 öğrenci olmak üzere, 17 sınıfta, toplam 281 öğrenci öğrenim görmektedir. Evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır, ancak %98.6'sına (277 öğrenci) erişilebilmiştir. Araştırma kesitsel tipte bir epidemiyolojik araştırmadır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni sigara içme sıklığı, bağımsız değişken grupları ise; öğrencinin bazı sosyodemografik özellikleri, okul yaşantısı, anne, baba ve kardeşleri ile ilgili bazı özellikleri, sigaranın sağlık üzerindeki etkileri hakkında bazı bilgileri, sosyal yaşamında sigara ile olan bazı deneyimleridir.

Araştırmanın ön denemesi 1 Ekim 2007 pazartesi günü, araştırma evrenine benzer özellikler taşıyan başka okullardan 24 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Anket formunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Anketler; öğrencilerin sosyodemografik özellikleri (2 soru), okul yaşamları (2 soru), anne-baba-kardeşleri (4 soru), ailede sigara içme durumları (2 soru), sigara hakkında bilgi aldıkları kaynaklar (1 soru), sigaranın sağlık etkileri hakkında bilgileri (2 soru), sosyal yaşamında sigara ile olan deneyimleri (6 soru), sigara içme durumları (9 soru) ve önerileri (2 soru) ile ilgili bölümlerden ve 30 sorudan oluşmuş, 3.10.2007 tarihinde tüm katılımcılara gözlem altında uygulanmıştır. Araştırma verileri yazarların beşi tarafından toplanmıştır. Araştırma yapmak için gerekli izinler okul idaresinden alınmıştır. Araştırmaya katılan kişilere araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Katılanlardan isim alınmamıştır.

"Sigara içiyor musunuz?" sorusuna "Düzenli içiyorum" ve "Ara sıra içiyorum" yanıtını verenler halen sigara içenler olarak değerlendirilmiştir. Halen sigara içenler ve içmiş bırakmış olanlar herhangi bir zamanda sigara içenler grubunu oluşturmuştur. Okul başarısı ile ilgili olarak; okul hayatı boyunca sınıflarını doğrudan

geçenler "başarılı", bütünleme ile geçenler ve/veya sınıfta kalanlar ise "başarısız" olarak gruplanmışlardır.

Analizlerde ki-kare testi (χ^2) ile istatistiksel ilişkiler araştırılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 14.4 ± 1.8 'dir (Alt-üst sınır = 11-18) ve %54.5'ini (151 öğrenci) erkekler oluşturmaktadır. Bütünlemeye kalarak geçtikleri yıl/yıllar olan 12 öğrenci (%4.3) ve sınıfta kaldıkları yıl/yıllar olan 2 öğrenci (%0.7) olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların %49.8'inin (137 öğrenci) ailesinde halen sigara içen kişi / kişiler, %30'unun (82 öğrenci) ailesinde sigara içmiş bırakmış kişi / kişiler vardır. Öğrencilerin halen sigara içen yakınlarını; baba (%75.2, 103 öğrenci), anne (%51.1, 70 öğrenci) ve kardeş (%13.1, 18 öğrenci) oluşturmaktadır. Öğrencilerin sigara içmiş bırakmış yakınları ise; baba (%70.7, 58 öğrenci), anne (%32.9, 27 öğrenci) ve kardeşlerdir (%3.7, 3 öğrenci).

Lise öğrencilerinin sigara hakkında bilgi aldıkları kaynaklar arasında ilk üç sırayı televizyon (%39.6, 61 öğrenci) ve okuldaki dersler (%19.5, 30 öğrenci) ile sağlık personeli (%9.1, 14 öğrenci) almıştır. İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencileri de en çok televizyon (%37.2, 45 öğrenci), okuldaki dersler (%25.6, 31 öğrenci) ve sağlık personelinin (%7.4, 9 öğrenci) yararlanmaktadır. Genel toplamda yine televizyon (%38.5, 106 öğrenci) ve okuldaki dersler (%22.2, 61 öğrenci) ile sağlık personeli (%8.4, 23 öğrenci) ilk üç sıradadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı (272 öğrenci) sigaranın sağlığı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %94.1'i (255 öğrenci) akciğer kanseri, %81.9'u (222 öğrenci) kalp hastalığı, %69.7'si (189 öğrenci) gırtlak kanseri, %55.7'si (147 öğrenci) baş ağrısı, %36.6'sı (97 öğrenci) osteoporoz hastalıklarına sigaranın neden olduğunu ifade etmiştir.

Araştırma grubunun %64.5'i (171 öğrenci) herhangi bir yerde sigara dumanına maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların %42.1'i (72 öğrenci) sigara dumanına maruz kaldığı yer olarak kendi evlerini, %29.8'i (51 öğrenci) ise kafe / kahve / internet kafeyi belirtmiştir. Lise öğrencilerinin %78.4'ü (120 öğrenci), ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin %88.3'ü (106 öğrenci) bulundukları ortamda sigara içilmesinin kendilerini olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Öğrenciler arasında, bulunduğu ortamda sigara içilmesinin kendisini olumsuz etkilediğini düşünenlerin %32.1'i (69 öğrenci) pasif içici olacaklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %80.5'i (124 öğrenci), ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin %50.4'ü (61 öğrenci) daha önce yakınları için sigara satın aldıklarını belirtmişlerdir. Bütün öğrencilere bakıldığında bu değer %67.3'tür (185 öğrenci). Öğrencilerin %39.3'ü (70 öğrenci) babası, %24.2'si (43 öğrenci) annesi, %1.1'i (2 öğrenci) ise öğretmenleri için sigara satın aldıklarını ifade etmişlerdir.

Lise öğrencilerinin yakın arkadaşları arasında sigara içenler %50.3 (77 öğrenci), ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinde ise %13.8 (16 öğrenci) olarak belirtilmiştir. Bütün öğrenciler arasında yakın arkadaşları sigara içenler %34.6'dır (93 öğrenci). Öğrencilerin %56'sının (51 kişi) mahalle arkadaşları, %28.6'sının (26 kişi) okul arkadaşları sigara içmektedir.

İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin %2.5'i (3 öğrenci) ara sıra sigara içtiklerini, %4.9'u (6 öğrenci) içip bıraktıklarını söylemişlerdir. Lise öğrencilerinin %3.3'ü (5 öğrenci) düzenli sigara içtiklerini, %7.9'u (12 öğrenci) ara sıra içtiklerini ve %9.2'si (14 öğrenci) içip bıraktıklarını belirtmişlerdir. Toplamda halen sigara içen öğrenciler grubun %7.3'ünü (20 öğrenci), içmiş bırakmış olanlar ise %7.3'ünü (20 öğrenci) oluşturmuştur (Tablo 1).

Sigarayı denemesinin ya da sigaraya başlamanın en önemli nedenlerini beş öğrenci "merak ettim", beş öğrenci "arkadaşımdan etkilendim", dört öğrenci "belirgin bir soruna bağlı", dört öğrenci "çevre etkisi", bir öğrenci "özendim" olarak belirtmiştir.

Halen sigara içen 20 öğrencinin sigarayı ilk deneme yaşı, ortalama 13.7 ± 2.3 (alt-üst = 7-16, ortanca = 15.5) yaş çıkmıştır. On yedi öğrencinin sigara içtikleri yıl ortalaması 2.6 ± 1.2 (alt-üst = 1-5, ortanca = 2 yıl) bulunmuştur. On beş öğrencinin günlük içtikleri ortalama sigara sayısı 7.3 ± 7.1 (alt-üst = 1-20, ortanca = 6) olarak hesaplanmıştır.

Sigara içen öğrencilerin %55'i (11 öğrenci) sigarayı birlikte içtikleri kişileri arkadaşları olarak belirtmişlerdir. Yüzde 40'ı (8 öğrenci) en çok sigara içtikleri yerin sokak olduğunu söylemişlerdir. Sigarayı temin ettikleri yer olarak %70'i (14 öğrenci) satın aldıklarını ifade etmiştir.

Araştırma grubunun %22.3'ü (48 öğrenci) sigaraya başlamama konusunda bilgilendirme / eğitimin önemli olduğunu belirtmiştir. Öğüt verilmesi gerektiğini söyleyenlerin yüzdesi 19.1'dir (41 öğrenci), akran etkilenimi ve arkadaş çevresine yönelik müdahale yapılmasını söyleyenlerin yüzdesi 9.8 (21 öğrenci), yasaların getirdiği yasaklara uyulmasının sağlanmasını söyleyenlerin yüzdesi ise 9.3'tür (20 öğrenci).

Araştırma grubunun %28.9'u (57 öğrenci) sigarayı bırakma konusunda öğüt verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tedavi / doktor müdahalesi, eğitim / bilgilendirme önerileri eşit olarak (%18.8, 37 öğrenci) önerilmiştir.

Yaşı on dört ve altında olan öğrencilerin %6.4'ü (9 öğrenci), yaşı on beş ve üstünde olan öğrencilerin %23.3'ü (31 öğrenci) ($\chi^2 = 14.220$, $p < 0.001$); lise kısmında okuyan öğrencilerin %20.4'ü (31 öğrenci), ilköğretim (6, 7, 8. sınıflar) kısmında okuyan öğrencilerin %7.4'ü (9 öğrenci) ($\chi^2 = 8.185$, $p = 0.004$); herhangi bir kişi için sigara satın alanların %20.2'si (37 öğrenci), herhangi bir kişi için sigara satın almayanların %3.4'ü (3 öğrenci) ($\chi^2 = 12.240$, $p < 0.001$); okulda başarılı olan öğrencilerin %13.5'i (35 öğrenci), başarısız olan öğrencilerin %35.7'si (5 öğrenci) ($p = 0.038$) herhangi bir zamanda sigara içtiklerini belirtmişlerdir (Tablo 2).

Öğrencilerin; ailelerinde halen sigara içen kişilerin varlığı ile herhangi bir zamanda sigara içme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (0.670).

İlköğretim 6, 7, 8. sınıflarda okuyan öğrencilerin %50.4'ü (61 öğrenci), lise kısmında okuyan öğrencilerin %80.5'i (124 öğrenci) herhangi bir kişi için sigara satın almışlardır (Ki-kare = 27.896, $p < 0.001$) (Tablo 3). İlköğretim 6, 7, 8. sınıflarda okuyan öğrencilerin %13.8'i (16 öğrenci), lise kısmında okuyan öğrencilerin %50.3'ü (77 öğrenci) sigara içen yakın arkadaşlarının olduğunu belirtmişlerdir (Ki-kare = 38.931, $p < 0.001$) (Tablo 4). Ailesinde halen sigara içen kişi bulunan öğrencilerin %75.0'ı (99 öğrenci), içmeyenlerin bulunduğu öğrencilerin %53.4'ü (70 öğrenci) herhangi bir yerde sigara dumanına maruz kalmışlardır (Ki-kare = 13.313, $p < 0.001$) (Tablo 5).

Tablo 1: Öğrencilerin Şubelerine ve Kısımlarına Göre Sigara İçme Durumlarının Dağılımı

Şube/Kısım	Sigara İçme Durumu									
	Hiç içmedim		İçtim ama bıraktım		Ara sıra içiyorum		Düzenli içiyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
<u>Şube</u>										
İlköğretim 6	29	87.9	3	9.1	1	3.0	-	-	33	12.1
İlköğretim 7	39	100.0	-	-	-	-	-	-	39	14.2
İlköğretim 8	45	90.0	3	6.0	2	4.0	-	-	50	18.3
Lise 1	34	94.4	2	5.6	-	-	-	-	36	13.1
Lise 2	52	88.1	4	6.8	2	3.4	1	1.7	59	21.5
Lise 3	35	61.4	8	14.0	10	17.6	4	7.0	57	20.8
<u>Kısım</u>										
İlköğretim 6,7,8	113	92.6	6	4.9	3	2.5	-	-	122	44.5
Lise	121	79.6	14	9.2	12	7.9	5	3.3	152	55.5
Toplam	234	85.4	20	7.3	15	5.5	5	1.8	274	100.0

Tablo 2: Öğrencilerin Bazı Özelliklerine Göre Herhangi Bir Zamanda Sigara İçme Durumlarının Dağılımı

Özellik	Herhangi Bir Zamanda Sigara İçme Durumu						
	İçmiş/içiyor		İçmemiş		Toplam		p
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
<u>Yaş</u>							
14 ve altı	9	6.4	131	93.6	140	51.3	p<0.001
15 ve üstü	31	23.3	102	76.7	133	48.7	
Toplam	40	14.7	233	85.3	273	100.0	
<u>Kısım</u>							
İlköğretim 6, 7, 8	9	7.4	113	92.6	122	44.5	p=0.004
Lise	31	20.4	121	79.6	152	55.5	
Toplam	40	14.6	234	85.4	274	100.0	
<u>Herhangi bir kişi için sigara satın alma</u>							
Evet	37	20.2	146	79.8	183	67.3	p<0.001
Hayır	3	3.4	86	96.6	89	32.7	
Toplam	40	14.7	232	85.3	272	100.0	
<u>Okul başarıları</u>							
Başarılı	35	13.5	225	86.5	260	94.9	p=0.038
Başarısız	5	35.7	9	64.3	14	5.1	
Toplam	40	14.6	234	85.4	274	100.0	

Tablo 3: Öğrencilerin Kısımlarına Göre Herhangi Bir Kişi İçin Sigara Satın Alma Durumlarının Dağılımı

Kısım	Herhangi Biri İçin Sigara Satın Alma					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlköğretim 6, 7, 8	61	50.4	60	49.6	121	44.0
Lise	124	80.5	30	19.5	154	56.0
Toplam	185	67.3	90	32.7	275	100.0

Ki-kare=27.896 sd=1 p<0.001

Tablo 4: Öğrencilerin Kısımlarına Göre Sigara İçen Yakın Arkadaşları Olması Durumunun Dağılımı

Kısım	Sigara İçen Yakın Arkadaşı					
	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İlköğretim 6, 7, 8	16	13.8	100	86.2	116	43.1
Lise	77	50.3	76	49.7	153	56.9
Toplam	93	34.6	176	65.4	269	100.0

Ki-kare=38.931 sd=1 p<0.001

Tablo 4: Öğrencilerin Kısımlarına Göre Sigara İçen Yakın Arkadaşları Olması Durumunun Dağılımı

Ailede Halen Sigara İçen Kişi	Sigara Dumanına Maruz Kalma					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	99	75.0	33	25.0	132	50.2
Yok	70	53.4	61	46.6	131	49.8
Toplam	169	64.3	94	35.7	263	100.0

Ki-kare=13.313

sd=1

p<0.001

TARTIŞMA

Sigara önemli sağlık sorunlarına yol açan zararlı alışkanlıklardan biridir ve daha çok genç yaşlarda kullanılmaya başlanmaktadır. Öğrenciler arasındaki bu riskli davranışların boyutlarının ve nedenlerinin bilinmesi, geliştirilecek öncelikli sağlık politikaları için önemli veriler sağlayabilir. Bu amaçla Ankara'da bir özel eğitim kurumunda ilköğretim 6, 7, 8. sınıf ve lise öğrencileri arasında bu çalışma yapılmıştır.

Öğrencilerin okul başarıları ile herhangi bir zamanda sigara içme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başarılı öğrencilerin %13.5'i, başarısız öğrencilerin %35.7'si herhangi bir zamanda sigara içenlerdir. Başarısız öğrencilerde sigara içme yüzdesinin daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan benzer bir çalışmada okul başarıları kötü olanlarda sigara içme sıklığı daha yüksek bulunmuştur (20).

Bu çalışmada yaşı on dört ve altında olan öğrencilerin %6.4'ü, yaşı on beş ve üstünde olan öğrencilerin de %23.3'ü herhangi bir zamanda sigara içenler olarak bulunmuştur. Öğrencilerin yaşları ile herhangi bir zamanda sigara içme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu konuya dikkat çeken çok sayıda araştırma vardır (13, 14, 15). Bunun nedeni; yaş arttıkça, adolesanların arkadaş etkisine daha duyarlı hale gelmeleri, başkalarına büyüdüklerini kanıtlamak istemeleri, sigara içerek özgürleştiklerini sanmaları, sıkıntılı ve gergin anlarında sigarayı bir çözüm yolu olarak görmeleri, rol model aldıkları insanlara benzeme istekleri gibi birçok faktör olabilir.

Bu çalışmada herhangi bir dönemde sigara içenler ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinde %7.4, lise öğrencilerinde %20.4, toplamda ise %14.6 olarak bulunmuştur. Sınıf düzeyi arttıkça, ilköğretimden liseye geçişte sigara içme yüzdelерinde artış dikkati çekmektedir. Bu artışın yaş ve herhangi bir zamanda sigara kullanma arasındaki ilişkiyle paralel bir seyir izlediği düşünülebilir.

Araştırmada sigaraya başlama yaşı olarak 7, 10, 11, 12 gibi yaşlar belirtilmiştir. Başlama yaşının ortalaması 13.7 bulunmuştur. Türkiye'de ortaöğretim öğrencilerinde 11-14 yaşlarında sigaraya başlama olasılığı %43-50'dir (13, 17). Yine PİAR (Pazarlama ve Kamuoyu Araştırmacıları Derneği) araştırmasına göre tiryakilerin %63'ü sigara içmeye 18 yaşından önce başlamaktadır (16). Bu durum sigarayla mücadelenin lise yıllarıyla birlikte ilköğretim yıllarını hedeflemesi gerektiğini düşündürmektedir. Eğer o yıllarda etkili mücadele ile başarılı olunursa erişkinlerdeki sigara içme hızları ve sigaraya bağlı gelişen hastalıklarda da azalma olacaktır. Chassin ve arkadaşları sigarayı erken yaşlarında bırakan gençlerin yarısının erişkin dönemde sigara içmediğini göstermiştir (18).

Bu çalışmada öğrencilerin ailelerinde sigara içme durumuna bakıldığında, halen sigara içen herhangi bir kişinin olması %49.8, sigara içmiş bırakmış kişi olması

ise %30 olarak bulunmuştur. Ailede halen sigara içen herhangi bir kişi olması yüzdesinin yaklaşık %50 olması önemli bir bulgudur. Pek çok çalışmada evde anne, baba ya da kardeşin sigara içmesinin gençlerin sigaraya başlaması üzerinde özendirici bir rol oynadığı ortaya konulmuştur (21, 22, 23). Aile içi sorunların da aynı etkiye sahip olduğu gösterilmiştir (22). Çelik ve arkadaşları anne babaların sigara içmesi ile öğrencilerin sigara içmesi arasında bir ilişki gözlemezlerken, kardeşlerin birbirlerinden etkilendiğini belirtmişlerdir (24). Bu çalışmada ise öğrencilerin sigara içme sıklığı ile öğrencilerin ailelerinde sigara içme durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Halen sigara içen yakınları olan öğrencilerin babalarının sigara içme sıklığı %75.2, annelerinin ise %51.1'dir. Anne ve babaların, çocuklar için rol-model olduğu düşünülürse bu önemli bir bulgudur.

Genel toplamda, öğrencilerin sigara konusunda bilgi aldıkları en önemli kaynak olarak ilk üç sırayı televizyon (%38.5), okuldaki dersler (%22.2) ve sağlık personeli (%8.4) almaktadır. Bu durumda televizyonun gençlerin sigara konusunda eğitiminde önemli bir araç olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu yüzden görsel basın aracılığıyla yapılan sigaranın zararlarına yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması gerektiği düşünülebilir. Okuldaki derslerin bilgi kaynağı olarak ikinci sırada olmasından, öğrencilerin eğitiminde derslerin etkili olduğu ve okuldaki sigara içme sıklığını azalttığı düşünülebilir. Sigara önemli bir halk sağlığı sorunudur. Sağlık ocağı personeli okullarda sağlık taramasının yanında, sağlık eğitimi de vermelidir. Böylece öğrenciler sigaranın zararları konusunda daha bilinçli bir düzeye gelebilir, ileride sigaranın yol açacağı sağlık sorunları azaltılabilir.

Öğrencilerin sigaranın yol açtığı hastalıklardan en çok bildiği, herkes tarafından da bilinen, toplumda en çok vurgulanan akciğer kanseri olmuştur. Öğrenciler tarafından sigarayla ilişkisi iyi bilinen diğer hastalıklar; kalp hastalığı ve gırtlak kanseridir. Bunlar da; akciğer kanserinden sonra zararları açısından en çok vurgulanan hastalıklardır. Bu yüzden iyi biliniyor olabilirler. Sigaranın neden olduğu diğer hastalıklar öğrenciler tarafından yeterince bilinmemektedir.

Öğrenciler sigara dumanına maruz kalma açısından incelendiğinde %64.5'i herhangi bir yerde sigara dumanına maruz kaldığını belirtmiştir. En sık maruz kalınan ortam %42.1 ile evdir. Ailede sigara içme durumu ile herhangi bir yerde sigara dumanına maruz kalma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ailelerin evde sigara içmeleri çocukların daha fazla sigara dumanına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Kapalı ortamda sigara içilmesi çocukları pasif içici konumuna düşürmektedir. En sık sigara dumanına maruz kalınan ortamın ev olması, ebeveynlere evde sigara içilmemesi konusunda ve pasif içiciliğin zararları hakkında eğitim verilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

İçmiş / içiyor olan öğrencilerin; ilköğretim 6, 7, 8. sınıflarda %50.4'ü, lisede %80.5'i, toplamda %67.3'ü

daha önce yakınları için sigara satın aldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısı ile hem 4207 sayılı tütün mamullerinin zararlarının önlenmesine dair kanunun 3. maddesi ihlal edilmiştir, hem de sigara ile çocuğun yakın temasına neden olunmuştur. Araştırmada herhangi birisi için sigara alanlarla sigarayı içmiş / içiyor olanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sigara satın alanlarda sigara içmiş / içiyor olma yüzdesi daha yüksek bulunmuştur. Halen içmekte olan öğrencilerin %70'i sigarayı satın alma yoluyla temin ettiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar bize, sigaranın 18 yaşından küçüklere satılmaması için daha etkin bir şekilde denetleme yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

Lise öğrencilerinin yakın arkadaşları arasında sigara içenler %50.3, ilköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinde ise %13.8 olarak belirtilmiştir. Çevre ve arkadaş faktörü, her türlü kötü alışkanlıkta olduğu gibi sigara konusunda da belirleyici olabilmektedir. Sigara içen arkadaşların varlığında çocuğun toplumdakendine yer bulma isteği ya da grup baskısı onun sigaraya başlamasını kolaylaştırmaktadır. Birçok çalışmada çocukların sigaraya başlamasında en çok özendikleri kişilerin arkadaşları olduğu gözlenmiştir (21, 25).

Öğrencilerin sigaraya başlamama ile ilgili önerileri incelendiğinde; öğrencilerin %22.3'ü bilgilendirme / eğitim, %19.1'i öğüt verilmesi, %9.8'i akran etkilenimi ve arkadaş çevresine yönelik müdahale yapılmasını önermişlerdir. Öğrencilerin, eğitimi önemli bulması sağlık hizmeti sunanları eğitim vermeye yönlendirmelidir. Eğitim kişiye yönelik koruyucu hizmetlerden biri olduğu için önemsenmelidir. Ayrıca öğrencilerin %9.3'ü yasaların getirdiği yasaklara uyulmasını önermişlerdir. Sigaranın, 4207 sayılı yasada belirtildiği üzere, 18 yaşından küçüklere satılmasının engellenmesiyle çocukların sigaradan uzak tutulması kısmen sağlanabilir. Diyarbakır'da yapılan benzer bir çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısı sigaraya başlamamak için sigara ortamından uzak durulması gerektiğini önermiştir (19).

Öğrencilerin sigarayı bırakmak için önerileri incelendiğinde; %28.9'u öğüt vermek, %18.8'i tedavi / doktor müdahalesi, %18.8'i eğitim / bilgilendirme faaliyetlerini önermiştir. Yapılan benzer bir çalışmada öğrenciler sigaranın kendi iradeleriyle bırakmaları gerektiğini ve bu çalışmadakine benzer olarak tedavi desteği sunulması gerektiğini önermiştir (19).

Araştırma yapılan öğrenciler arasında sigara içen sayısı az olduğu için, bazı ilişkilerin karşılaştırılması sırasında zorluklar yaşanmıştır. Öğrencilerin sigara içtiklerini gizleyebilecekleri olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmanın bir özel eğitim kurumuna özgül olması, bu nedenle daha çok üst sosyo-ekonomik düzey öğrencilerini yansıtmaması, çalışma grubunun küçük olması, araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır.

Sonuç olarak herhangi bir zamanda sigara içme sıklığı toplamda %14.6 bulunmuştur. Sigara içme sıklığını etkileyen faktörler; yaş, okul kısmı, öğrencinin başarı durumu ve herhangi biri için sigara satın alma durumu olarak bulunmuştur.

Sigaranın yol açtığı hastalıklar açısından en çok bilinen hastalık akciğer kanseri olmuştur.

Bu çalışma hedef grubun sigaraya başlamaması ve etkilerinden korunması için bazı müdahale alanları ortaya çıkarmıştır. Anne ve babaların rol model olmaları sebebiyle sigara içmeme konusunda eğitilmeleri veya sigarayı bırakmaları sağlanarak çocukların sigaraya özenmeleri önlenmelidir. Anne ve babaların evde sigara içmemeleri sağlanarak, çocukların pasif içicilikten kurtulmaları sağlanmalıdır. On sekiz yaş altındaki çocuklara sigara satılmasını engelleyen yasaya tam anlamıyla uyulmalıdır. Öğrencilerin sigara konusunda bilgi aldıkları temel iki kaynak televizyon ve okul dersleri olduğu için sigaraya başlamayı önleme ve bıraktırma çalışmalarında bu kaynaklar dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Mackay J, Eriksen M, Shafey O. The Tobacco Atlas, Second Edition, Male Smoking, Female Smoking, American Cancer Society Publications, 2006 pp. 22-24.
- 2- Ezzati M, Lopez AD. Estimates of global mortality attributable to smoking in 2000. Lancet 2003; 362:847-852.
- 3- World Health Organization. Smoking Statistics, 28 May 2002. http://www.wpro.who.int/media_centre/factsheets/fs_20020528.htm (Erişim tarihi: 27.09.2007)
- 4- International Agency for Research on Cancer (IARC). Overall Evaluations of Carcinogenicity to Humans. <http://monographs.iarc.fr/ENG/Classification/crthgr01.php> (Erişim tarihi: 27.09.2007).
- 5- Bilgiç H. Sigara ve Kanser. http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/onkoloji/sigara_kanser.htm (Erişim tarihi: 25.09.07).
- 6- Bilir N, Aslan D. İşyerleri ve İşveren Açısından Sigara Kullanımının Ekonomik Boyutu. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2007; 16: IV.
- 7- World Health Organization Europe. The European Tobacco Control Report 2007: 19, 44, 143.
- 8- Centers for Disease Control. Tobacco use among high school students-United States, 1997. MMWR 1998; 47: 229-33.
- 9- Piko BF, Luszczynska A, Gibbons FX, Tekozel M. A culture-based study of personal and social influences of adolescents smoking. Eur J Public Health 2005; 15: 393-8.
- 10- T.C. Sağlık Bakanlığı, Madde Bağımlılığı Şube Müdürlüğü. Türkiye Küresel Gençlik Tütün Araştırması, 2003.
- 11- Williams GC, Cox EM, Kouides R, Deci EL. Presenting the facts about smoking to adolescents: effects of an autonomy-supportive style. Arch Pediatr Adolesc Med 1999; 153: 959-64.
- 12- Simon G. Gowers Adolescent Psychiatry in Clinical Practice. Oxford, 2001.
- 13- Yaşar N, Çelik Y, İlçin E, ve ark. Diyarbakır'daki orta öğrenim öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım düzeyleri. III. Halk Sağlığı Kongresi Kongre Kitabı, 1992:149.
- 14- Öğrenciler arasında madde kullanım yaygınlığının ve özelliklerinin belirlenmesi araştırması. Bursa: Bursa Sağlık Müdürlüğü Yayınları no: 5, 2002: 76, 77.

- 15- Erbaydar T, Dağlı E, Hayran O, Ayla F. Smoking patterns of youth in Turkey. Final Raporu. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2002.
- 16- TC. Sağlık Bakanlığı, PİAR. Sigara Alışkanlıkları Ve Sigara ile Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması Raporu. Ankara: 1988.
- 17- Kocabaş A. Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı. Ankara Tıp Mecmuası 1988; 41: 9-22.
- 18- Chassin L, Presson CC, Sherman SJ, et al. The natural history of cigarette smoking: predicting young-adult smoking outcomes from adolescent smoking patterns. Health Psychol 1990; 9: 701-16.
- 19- Palancı Y. Diyarbakır il merkezindeki ilköğretim 6., 7., 8. sınıfları ile lise öğrencilerinde sigara-alkol-uyuşturucu kullanımı ve etkileyen faktörler. Uzmanlık Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2004: 11-13.
- 20- Akdağ D, Altıaylık P, Arıkan Z, ve ark. İncirli Lisesi 1. sınıf öğrencileri arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanım davranışlarının belirlenmesi. İntern Araştırması, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2002: 31-33.
- 21- Gaeta G, Del Castello E, Cuomo S, et al. Familial and friends who smoke: influence on adolescents. G Ital Cardiol 1998; 28: 259-66.
- 22- Flay BR, Hu FB, Richardson J. Psychosocial predictors of different stages of cigarette smoking among high school students. Preventive Medicine 1998; 27: 9-18.
- 23- Skinner WF, Massey JL, Krohn MD, Lauer RM. Social influences and constraints on the initiation and cessation of adolescent tobacco use. J Behav Med 1985; 8: 353-75.
- 24- Çelik P, Esen A, Yorgancıoğlu A ve ark. Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigara-ya karşı tutumları. Toraks 2000; 1: 61-6.
- 25- Flay BR, Hu FB, Richardson J. Psychosocial predictors of different stages of cigarette smoking among high school students. Preventive Medicine 1998; 27: 9-18.